

bà el punt d'arrencada (ací potser en *brom* 'mucositat espessa') però sí que la formació no es consolidà fins que ja existia suma i col·laboració. De dues i fins de tres. Car també hem de posar de relleu l'aportació de BROMA II 'escòria o substància més o menys superficial que no és més que una nosa'. El verb *esbromar* i *bromar* és llevar això. I que aquest mot, amb el seu derivat *esbromadora* (o *bromadora*), ha fet un gran paper en la vida casolana, ens ho mostren en massa els documents, des de temps remots. No sempre es tracta de la cuina, la gran oficina vital dels humans: perquè una *esbromadora* o *escumadora* és també la gran cullera o llossa «amb què el fonedor treu l'escòria que sura a la superfície d'un metall en fusió», com ens recorda el *DFa.*; i el *dezbromaor del pòy* que m'ensenyaven a Almassora (1961) era una espècie de gran cassó, a la punta d'un pal, usat per llevar la brosa que tendia a acumular-s'hi.

El que predomina en els documents és l'utensili de cuina; en un inventari de les Drassanes barcelonines, de l'any 1481: «tota ferramenta de ferro ho acer --- asts, asters, ferros de tenir olles e *bromadores*, lumaners, giradores, loces ---» (Moliné i B., *Cons. de Mar*, p. 233); el Llibre de Cuina castellanenc del S. XIV ens en descriu l'ús detalladament;⁵ i en tenim dades copioses en inventaris aragonesos de tots dos segles, des de 1362 a 1444.⁶ *AlcM* aplega sis testimonis de *esbromadora* i altres cinc de *bromadora*, en docs. espaiats per una centúria i mitja, aquells des de 1329 i aquests des de 1373; i del verb *esbromar* en troba quatre del S. XV, que inclouen «*esbromar la olla*: despumare ollam» en el *Liber Eleg.* de Joan Esteve, i «prin vi de melgrana agra e agua de meritre, e sia *esbromat* e foch subtil» en Alcoatí, que ens mostra com el terme també s'estenia a l'ús dels metges i farmacòlegs: a un món més savi que el dels cuiners, pagesos i rentadores, al qual pertanyia igualment, com sigui que *esbromar* és 'treure la brisa agra' i *esbromar* la roba és, en la zona Cerdanya-Pallars-Segrià, 'rentar-la lleugerament abans de posar-la a la bugada' (segons el mateix *AlcM*); «les savogues --- és mester tantost sien arribades, les destap, e damunt les *esbrom* del rovell que roda damunt; altrament se perdrien: e fa <a> fer sovint» en una carta de 1495 (*NCL* ix, 64.16).

Ara bé, efectes indirectes com l'es-aglutinat del gistavino *esgroma* 'escuma de la llet i de l'aigua' (<*esbroma*) citat abans, i el d'*esbrumas* 'bombolles d'aigua' en la part més reculada dels Alts Pirineus aragonesos (Vall de Vio, *VKR* x, 236) ens mostren la influència del verb *esbromar* i d'*esbromadora* en aquest grup de mots. D'un encreuament d'*esbromar* amb *mocar* resulta el b-emp. *esbarmacada* 'porció de moc que surt del nas en mocar-se' (Llofriu, *AlcM*).

Am això queda dilucidada aquesta congestió de parònims quasi-sinònims formada en català entorn de *bromera*. I podem acabar indicant que no manca algun indicati que vagi començar a produir-se en el romànic del començ de l'Edat Mitjana, i que altres llengües independents de les nostres donen proves que el tra-

mostar d'idees des de la noció de 'broma, boira' a la de 'bromera, escuma' i viceversa és un fet molt estès internacionalment: car un verb *exbromare* per 'netejar un menjar' sembla ja trobar-se en unes receptes vulgars d'època merovingia,⁷ i tenim fets semàntics semblants als nostres no sols en derivats francesos sinó també en basc i en antigues llengües indoeuropees.⁸

DERIV.: *Bromerada*. *Bromerejar* [«Gerió --- / la mar obrint-se de cop, *bromerejava*, / més enllà un front eixint-ne i espatlles de gegant», *Atl.* VIII, 24a]; *bromereig* [«y *bromereig* y tràngol darrera sent remoure», *Atl.* VI, 73c]. *Bromerós* [Verdaguer, *DAG.*]. *Broma* 'escuma' [mj. S. XVIII, *Rond. de Rond.*, i veg. supra], d'on un adj. **bromós* comprovat pel nom de bolet *bromosa* (supra) i per l'adverbi *bromosament* (menjar —) 'fent bromeres, sutzament' [S. XIV, *Corbatxo*]. *Bromeguera* 'escuma abundosa' en el Baix Segre.

Esbromar [S. XV, veg. supra]: *bromadora* i *esbromadora* [1329, 1373, veg. supra],⁹ arag. *bromadera*, *bru-*, 1362, avui *esbromadera* «espumadera» a Sogorb, TFornés; *desbromador* (veg. supra). *Brom*, *bromer*, *embromat* (veg. supra); *embromament*,¹⁰ *embromadura*; *brom* 'mal de l'olivera' [1598] potser també ha de venir ací, més que amb *broma* II.

¹ En la definició d'Escrig (1851) reapareix el matís de pertot: *bromera* i *bromerota* «espumarajo, la saliva que los hombres y brutos arrojan por la boca, cuando es en grande copia» (y *bromera* això i també «espuma»). — ² Escrig 1851 com a sinònim de *bromera* en les definicions ja transcrites, també *bromaça*, *brometa* i *bromereta*; *bromós* «espumajoso». Ja Sanelo (E41rb) dona *broma* i *bromes* però no deu ser en el sentit de 'boira' perquè li atribueix definició castellana «broma» (no *bruma*). Tampoc ens consta què volen dir els diccs. de rims trescentistes en registrar *bróma* (J. Marc) i *bróma* i *esbróma* (Aversó, 262.15, 16) junt amb un passat *bromà* (id. 17.7), com que aquest és probable que pensi en el verb *esbromar* (*Volla*, etc.) al posar-los junts es podria entendre que es tracti del nostre mot en Aversó (però no descartem els homònims que ja hem estudiat). — ³ Nota d'Eduard Fontserè al seu exemplar del *DOrt*. Àngel Sallent posava *embromat* en el seu exemplar del *Dicc. de Barbarismes* de Careta, que tinc a la vista, en lloc de *rugall* i *ronquera*, o sigui per a l'excés de mucositats que ens escanya la gola. El minyó protagonista de *La Parada* de Ruyra exclama «mal *brom* l'escanyu!»; vegeu-ne més en l'article *brom* d'*AlcM*.

⁴ M. Vayreda, *Records de la darrera carlinada*, ix, p. 143. «Muermo, romadizo, enfermedad catarral que padecen las caballerías ---», *DBal*. +*Bromer* vaig anotar dels pescadors de Portopetretre (Felanitx) (veg. la cita en *VORM*) crec com a equivalent del *vorm* de la Costa de Llevant, en el sentit de 'medusa', bestiola marina gelatinosa amb aspecte de mucositat. — ⁵ «Ages pinyons parats enans, e pica-ho ab un poch del dit congre, e un poch de l'oli e